

se zformovala mladá generace zoopsychologů kolem časopisu *Zeitschrift für Tierpsychologie* a založila etologii v dnešním slova smyslu. Názory „psa manheimského“ i koňské odmocňování se rázem staly nezajímavými, cajtgaist vál jinam. Je typické, že von Ostenvoy a Krallovy pokusy nebyly už nikdy zopakovány, ačkoni je jistě dostatek, Foutsovy experimenty se šimpanzi na ně nijak nenavazují. Ani lamarkistické pokusy na obojživelnících, vídenského biologa, zastávce dědičnosti získaných vlastností, hvězdy popularizace vědy, zřejmě i podvodníka a vpsledku sebevraha Paula Kammerera (1880–1926) se nikdy nedočkalý zopakování (blíže Koestler, 1971), ač by se obojí výsledkem neminul velkým úspěchem. Pokud by se ukázaly pravdivými, proč byla tato větve myšlení opuštěna? A pokud se jednalo o nesmysl a podfuk, proč renomované časopisy po léta s nadšením přijímaly články, na takováto témata? Co vlastně působí změnu vědeckého vkusu, ač mloci i psi jsou stále stejní?

INSTRUMENTY

Svého času vyvolala pozornost zpráva o pozorováních nižších goril při používání nástrojů, vždy ulomené větve, ve volné přírodě (Breuer et al., 2005). Dvě gorily, obě samičky, použily klacku jednou při brodění přes bažinatou tůň v Mbeli Bai v Kongou jako opory a pro testování hloubky vody, podruhé při sběru potravy na okraji bažiny k zajištění stability a poté jako „hatě“ při jejím přecházení. U goril v zajetí bylo užiti nástrojů pozorováno pochopitelně už dříve, ale to bylo možno zajisté svěst na napodobování lidí, byt lidové představy o intenzitě „opičení“ primátů mnohonásobně přesahují míru skutečné napodoby. Ač zprávy o používání jednoduchých instrumentů volně žijícími primáty jsou známy už od dob terénní práce Jane Goodallové a údajně ze zajetí lze najít už ve starém Brehmovi i u Darwinu, podobná pozorování vždy vzbudí nebyvalou pozornost. Lidopí, bytosti člověku nepochybně nejbližší, tu nečiní zas až tak izolovanou výjimku, užiti nástrojů

bylo pozorováno dokonce i u ptáků – supi mrchožrouti ve východní Africe rozbitější pštroši vejce pomocí kamenu, galapážská pěnka *Cactospiza pallida* dokonce pomocí odlomených opunciových trnů vytahuje ze šterbin hmyz. Poslední jmenovaný druh už je pták zcela „hloupý“ a jednáni, které se nemusi učit napodobou, se obecně považuje za „instinktivní“. U šimpanzů se naopak užívání jednoduchých nástrojů, třeba stébel a větviček k lovu termitů, prokazatelně traduje z pokolení na pokolení napodobováním a vytvářejí se zde lokální kultury s vlastními návyky. Nedávno bylo užívání klacků jako nástrojů, zčásti předávané tradicí, popsáno u vrány *Corvus moneduloides* z Nové Kaledonie (například Chapell a Kacelnik, 2004, Hunt a Gray, 2004).

Z nějakého důvodu se používání nástrojů pokládalo a v zásadě stále skrytý pokládá za výhradně lidskou doménu, ne-li přímo za bytostný výraz lidství. „Žádny zvíře neumí zacházet s nástroji: co je to platny, zvíře, to je halt jen příroda. Pravda, v Buitenzorg jsem viděl opici, co dovešla otevřít nožem takové ten tin... ale opice, to už není žádny pořádný zvíře, pane“, referuje dobové vědecké i mimovědecké názory na tuto problematiku Čapkův kapitán van Toch ve *Válce s mlčky*. Snad je v takovéto koncepci skryté přitomen marxistický názor o podlitu práce na polištění opic a práci jako matce pokroku. Cokoli, co připomíná lidské „pracovní“ používání instrumentů, vždy působí všeobecně vzrušení. Marxismus samozřejmě také věřil na nesouměřitelnost lidské práce s „prací“ u zvířat – co se prý takto v usilovném sbírání pylu včelami či stavění hráze bobry jeví, ve skutečnosti práci není –, ta je plodem rozumu a ten je výhradně lidskou doménou. Pochopitelně si většina živočichů nese všechny potřebné „instrumenty“ na svém těle – krab klepeta, lev zubu a drápy, motýl sosák atd., atd. Člověk je od přírody vybaven poměrně střídmě, ovšem ruka slouží jako jakýsi „metanástroj“, s nímž se dají manipulovat ty ostatní, od úlomku kosti až po „myš“ počítáče. Přitom lze ale říci, že užívání jazyka je mnohem zásadnější než všechny nástrojové manipulace – je to ovšem taky manipulace se světem, ale jeho zachycováním do znaků a symbolů.